29/10/2020

Τρίκλιτη πρωτοβυζαντινή βασιλική σε βραχονησίδα της Κύθνου

/ Παιδεία και Πολιτισμός

Η συνεργατική ανασκαφική έρευνα του Τομέα Αρχαιολογίας του Τμήματος Ιστορίας, Αρχαιολογίας και Κοινωνικής Ανθρωπολογίας του Πανεπιστημίου Θεσσαλίας και της Εφορείας Αρχαιοτήτων Κυκλάδων του Υπουργείου Πολιτισμού και Αθλητισμού πραγματοποιήθηκε φέτος και πάλι στη βραχονησίδα «Βρυοκαστράκι», απέναντι από το «Βρυόκαστρο», δηλ. την αρχαία πόλη της Κύθνου, από τις 29 Ιουνίου έως τις 31 Ιουλίου. Η θέση κατοικήθηκε αδιάκοπα από τον 12ο αιώνα π.Χ. έως τον 7ο αιώνα μ.Χ., ενώ υπάρχουν πλέον σαφείς ενδείξεις και για την παρουσία κυκλαδικής εγκατάστασης της 3ης χιλιετίας π.Χ. (εικ. 1-2). Οι εργασίες επικεντρώθηκαν στους τρεις τομείς που ερευνώνται από το 2018: το μνημειώδες ιερό των γεωμετρικών-κλασικών χρόνων, το επίμηκες Κτήριο 2 της Ύστερης Αρχαιότητας και την τρίκλιτη πρωτοβυζαντινή βασιλική.

Τα αποτελέσματα υπήρξαν και φέτος ιδιαίτερα σημαντικά.

Τρίκλιτη βασιλική

Η ανασκαφή εξωτερικά και περιμετρικά της τρίκλιτης πρωτοβυζαντινής βασιλικής αποσκοπούσε στην περαιτέρω ανάδειξη του μνημείου, καθώς και στη διερεύνηση παρουσίας τυχόν προσκτισμάτων. Διαγράφηκαν τα όρια της αψίδας και εξωτερικά, στο σημείο συμβολής του βορείου κλίτους με την αψίδα του ιερού, αποκαλύφθηκε όρθια τοποθετημένος μαρμάρινος σφόνδυλος κίονα ιωνικού ρυθμού. Τοίχος εφάπτεται σε ορθή γωνία στη δυτική πλευρά του νάρθηκα. Περισσότεροι τοίχοι φάνηκαν στη νότια πλευρά της εκκλησίας: ένα στενό πέρασμα βαίνει παράλληλα με τον νότιο τοίχο της και οδηγεί στη νότια είσοδο του νάρθηκα, αλλά και σε ένα μικρό πεταλόσχημο χώρο αμέσως δυτικότερα. Ακόμα δυτικότερα τοίχοι εμφανίστηκαν εξωτερικά της νοτιοδυτικής γωνίας του νάρθηκα. Στο κτήριο είχαν χρησιμοποιηθεί ως spolia μαρμάρινα μέλη. Για λόγους ασφαλείας ορισμένα από αυτά, όπως τα θραύσματα τραπεζοφόρου με απόληξη λεοντοπόδαρου, αποτοιχίστηκαν και μεταφέρθηκαν στην αρχαιολογική συλλογή της Χώρας.

Το ανασκαφικό πρόγραμμα διενεργείται υπό τη διεύθυνση του Καθηγητή Κλασικής Αρχαιολογίας Αλεξάνδρου Μαζαράκη Αινιάνος και του Εφόρου Αρχαιοτήτων Κυκλάδων δρος Δημήτρη Αθανασούλη. Στις έρευνες συμμετείχε μικρός, λόγω των περιστάσεων, αριθμός μεταπτυχιακών φοιτητών και αποφοίτων αρχαιολογίας από τα Πανεπιστήμια Θεσσαλίας, ΕΚΠΑ, ΑΠΘ, Ιωαννίνων και Paris 4. Οι έρευνες στηρίχθηκαν οικονομικά και φέτος από το Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας, τη ΓΓ Αιγαίου και Νησιωτικής Πολιτικής και κυρίως από τον γενναιόδωρο χορηγό Θανάση Μαρτίνο. Ο Δήμος Κύθνου παραχώρησε και φέτος το Δημοτικό Σχολείο της Χώρας για τις ανάγκες του προγράμματος. Ο Καπετάνιος του «Μαρμάρι Express» διέθεσε δωρεάν ακτοπλοϊκά εισιτήρια στα μέλη της ερευνητικής ομάδας.

Αρχαίο ιερό

Στο αρχαίο ιερό που εντοπίστηκε το 2019, οι έρευνες περιορίστηκαν στην ανασκαφή αδιατάρακτων στρωμάτων με σκοπό αφενός τη χρονολόγηση της κατασκευής του μνημειώδους αναλήμματος και αφετέρου την καλύτερη κατανόηση της φύσης της λατρείας. Όπως και πέρυσι συλλέχθηκε εξαιρετικής ποιότητας κεραμική των γεωμετρικών και αρχαϊκών χρόνων. Τα σχήματα είναι κυρίως μικρά κλειστά, όπως υδρίες, οινοχόες και πρόχοι, ενώ δεν λείπουν τα μικρογραφικά. Στα ευρήματα συγκαταλέγονται λίγα πήλινα ειδώλια, κυρίως γυναικείων μορφών και ορισμένα χάλκινα αναθήματα, όπως μικρογραφικές πόρπες και άλλα κοσμήματα.

Τα ευρήματα αυτά παραπέμπουν μάλλον σε κάποια γυναικεία θεότητα. Επιπλέον οδηγούν στο συμπέρασμα ότι το ανάλημμα κτίστηκε κατά τους κλασικούς χρόνους προκειμένου να δημιουργηθεί άνδηρο για την κατασκευή ναού, από τον οποίο σώζονται μόνον κάποια λαξεύματα στο ριζιμιό βράχο καθώς στην περιοχή αναπτύχθηκε ο οικισμός των παλαιοχριστιανικών χρόνων (στην τελευταία φάση χρήσης του χώρου ανήκει ακέραιος βορειοαφρικανικός λύχνος του β’ μισού του 6ουαιώνα). Στα ανατολικά υπήρχε μνημειώδης βωμός λαξευμένος στο φυσικό βράχο, σήμερα πολύ διαβρωμένος.

Κτηριακό συγκρότημα 2

Στον δεύτερο τομέα ολοκληρώθηκε η αποκάλυψη σε έκταση του κτηριακού συγκροτήματος 2 πρωτοβυζαντινών χρόνων. Συγκροτείται από έναν οχυρωματικού χαρακτήρα γραμμικό περίβολο, συνολικού μήκους 76 μέτρων. Το τείχος, μέσου πλάτους 1,20-1,50 μέτρων, φράσσει τη μοναδική πρόσβαση στη νησίδα προς τη μεριά του αρχαίου λιμανιού. Στο εσωτερική του πλευρά αναπτύσσονται 15 ορθογώνια δωμάτια σε παράταξη (Β-ΙΣΤ) και με είσοδο το καθένα προς το εσωτερικό της βραχονησίδας.

Η αρχική φάση της οχύρωσης και των χώρων φαίνεται ότι χρονολογείται στην Αρχαϊκή τουλάχιστον περίοδο, αλλά η έρευνα σε βάθος για την αποσαφήνιση των φάσεων του οικοδομικού συγκροτήματος δεν ήταν δυνατόν να πραγματοποιηθεί φέτος. Στο μέσον περίπου του μήκους του συγκροτήματος (Χώρος Η) αποκαλύφθηκε πύλη εισόδου, προσβάσιμη μέσω ενός προτειχίσματος. Εσωτερικά, δίπλα στην είσοδο, διαμορφώνεται μικρό δωμάτιο με αποθηκευτικό πίθο κατά χώραν και δίπλα του χώρος προπαρασκευής φαγητού. Εκεί κοντά, εντός της τειχισμένης περιοχής, αποκαλύφθηκε απιόσχημη δεξαμενή/κινστέρνα, παρόμοια με αυτές του Βρυοκάστρου, μπαζωμένη ως ένα ύψος.

Το βορειότερο δωμάτιο του συγκροτήματος (Χώρος Β), κτισμένο πάνω από τον γκρεμό, λόγω της ισχυρής κατασκευής του πρέπει να είχε πρωτίστως οχυρωματικό χαρακτήρα. Ανάμεσα στους πεσμένους λίθους της ανωδομής του δωματίου αυτού βρέθηκε μία ενδιαφέρουσα τιμητική επιγραφή που αφορά κάποιον Κλεαίνετο από την Αιτωλία και σχετίζεται με ένα γνωστό περιστατικό το οποίο μαρτυρείται από επιγραφές που βρέθηκαν παλαιότερα στην Αθήνα (IG II^2 682 και 549), οι οποίες αναφέρονται στον πειρατή Γλαυκέτη που είχε καταλάβει την Κύθνο στα τέλη του 4ου π.Χ. αιώνα (εικ. 9). Η επιγραφή αναφέρεται στον Γλαυκέτη, που οι μελετητές συνήθως θεωρούν πειρατή, αλλά από το νέο αυτό ψήφισμα προκύπτει ότι ήταν νησίαρχος, ιδιότητα την οποία οι Αθηναίοι φάινεται ότι απέκρυψαν. Σε τοίχο του διπλανού δωματίου Γ, βρέθηκε εντοιχισμένη μία κνήμη μαρμάρινου

ανδρικού αγάλματος . Ζεύγος από παρόμοιες κνήμες άλλου μαρμάρινου ανδρικού αγάλματος, καθώς και δύο ενεπίγραφοι λίθοι, βρέθηκαν στο γκρέμισμα ενός άλλου δωματίου (του ΙΓ), προφανώς όλα σε δεύτερη χρήση.

Οι επιγραφές είναι πολύ σημαντικές. Η μία, σε δωρική διάλεκτο , είναι ψήφισμα του Δήμου Κυθνίων που ορίζει κάποιους οικοδομικούς περιορισμούς καθώς και το πρόστιμο που θα εισπράξουν οι θεωροί στην περίπτωση παράβασης. Η άλλη μακροσκελής επιγραφή είναι τιμητική και αναφέρεται στις σημαντικές τιμές που αποδίδουν ο Δήμος και η Βουλή των Κυθνίων σε κάποιο πρόσωπο, του οποίου το όνομα δυστυχώς δεν σώζεται . Είναι ενδιαφέρον ότι σε δεύτερη χρήση στην οχύρωση του πρωτοβυζαντινού συγκροτήματος (στο ύψος του Δωματίου Δ) αποκαλύφθηκε μαρμάρινο βάθρο αγάλματος που στην πρόσθια όψη του σώζει κοιλότητες σε κυκλική διάταξη, προφανώς για τη στερέωση δύο επίθετων στεφανιών.

50 cm

10 cm

5 cm

5 cm

5 cm

ΜΝΗΜΕΙΩΔΕΣ
ΑΝΑΛΗΜΜΑ
ΒΩΜΟΣ

Γεωμετρικό-κλασικό ιερό
Βωμός
Τρίκλιτη βασιλική
Κτίριο 2
Γ
Δ
Θ
Η

πηγή: archaiologia.gr